

İNSAN HAKLARI VE ETİK KOMİTESİ

(İH)

- Doğu Türkistan

A.Doğu Türkistan Bölgesi

I. Bölgenin Konumu ve Önemi

Doğu Türkistan sorunu, tarihi ve sosyolojik boyutlara sahip jeopolitik bir meseledir. Bu nedenle tarihte yaşanan olayların günümüze yansımaları tam olarak anlayabilmek için, bölgenin konumunun bilinmesi önem arz etmektedir.

Sincan Uygur Özerk Bölgesi; Kuzeyde Rusya, kuzeybatıda Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, batıda Afganistan ve Pakistan, güneyde Hindistan ve Tibet, doğuda Çin ve kuzeydoğuda Moğolistan ile komşudur. Doğu Türkistan, Çin'in toplam topraklarının altıda birini ve sınır uzunluğunun dörtte birini oluşturmaktadır. Bölgenin şu andaki karasal alanı yaklaşık 1,8 milyon kilometrekare olarak belirtilmektedir. Aynı zamanda Asya'nın kalbinde yer alan ve Antik İpek Yolu üzerinde bulunan bölge, 2000 yıldan fazla bir süre boyunca ticaretin merkezi olmuştur.

Sorunun tarihi ve sosyolojik boyuttaki iki tarafı Türkler ve Çinlilerdir arasındadır. Türkler, bu coğrafyada günümüzde resmi olarak özerk bir devlete sahiptir. Özerklik öncesi dönemde bağımsız devletin adı "Doğu Türkistan Cumhuriyeti" iken, Çin Komünist

Partisi'nin 1949'da verdiği özerklik sözü ile ilhak edilmesi sonrasında bölge "Çin Sincan Uygur Özerk Bölgesi" olarak adlandırılmıştır.

II. Doğu Türkistan-Çin İlişkilerinin Tarihsel Bakımdan Değerlendirilmesi

Doğu Türkistan, Türklerin en eski yerleşim alanlarından biridir ve bölgeye ilk hâkim olan Türk Devleti, Hunlardır.

Doğu Türkistan Bölgesi, bu tarihten sonra sırasıyla; Hun (M.Ö. 220-M.S. 386), Tabgaç (386-534) ve Göktürk (550-840) hâkimiyeti altında kalmıştır. Bu dönemdeki Çin-Türk mücadelelerine dair Göktürk Kağanlığı'na ait olan Orhun Anıtları'nda yer alan Çinlileri milli rakip olarak gösteren ifadeler, jeopolitik mücadelenin tarihi göstergelerindedir.

Doğu Türkistan coğrafyasına: Uygur Türkleri, 840 yılında yerleşmiştir. Uygur Devleti'ni ve 40 yıl sonrasında ise Karluk Türkleriyle birleşerek Karahanlı Devletini

kurmuşlardır. Daha sonları bölgeye Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Karahitaylar, Cengiz İmparatorluğu, Çağatay ve Kubıtay Hanlıkları, Timur İmparatorluğu, Yarkand Hanlığı gibi çeşitli Türk ve Moğol-Türk yönetimleri hakim olmuştur.

Doğu Türkistan 1759'da Çin'in Mançu hükümdarları tarafından işgal edilmiş ve bölge Mançu İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Mançular, bölgeyi 1862 yılına kadar askeri bir sömürge olarak yönetmiştir. Bu dönemlerde Doğu Türkistan'daki Uygur Türkleri ve diğer çeşitli Türk topluluklar; bölgedeki yabancı yönetimine karşı çıkmıştır. Bu amaçla 42 isyan hareketi gerçekleştirilmiş ve sonunda Mançular 1863-1864 yıllarında topraklardan çıkarılmıştır.

1863'te Mehmed Yakup Bey, önderliğinde yeni bir Türk Devleti kurulmuştur ancak kurulan devlet uzun ömürlü olamamış ve Yakup Bey'in vefatı üzerine Çin, 1877-1878 yıllarında Doğu Türkistan'a saldırmıştır. Çin İmparatorunun emriyle bölge, yeni eyalet olarak Şin-Cang adıyla doğrudan İmparatorluğa bağlanmıştır.

Çin Milliyetçileri tarafından 1911-1912'de Çin İmparatorluğu'nun sona erdirilmesiyle birlikte, "Doğu Türkistan coğrafyası", Çinli savaş ağaları yönetiminde kalmıştır. Çin merkezi hükümeti, bu dönemde Doğu Türkistan'da sınırlı bir kontrol sağlayabilmiştir. Kendilerini yabancı egemenlikten kurtarmak isteyen

Uygurlar bu amaç doğrultusunda çok sayıda ayaklanma gerçekleştirmiş ve iki kez (1933-1934) bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurmayı başarmışlardır.

Bu bağımsız cumhuriyetler Sovyetler Birliği'nin de yaptığı yardımlarla gerçekleştirilen askeri müdahaleler ve bürokratik süreçlerle devrilmiştir.

1949 Ekim'inde, Doğu Türkistan üzerine yürüyen Çin Halk Kurtuluş Ordusu birlikleri özerklik statüsü sözüyle bu bölgeyi egemenliği altına almıştır ve böylelikle Sincan Uygur Özerk Bölgesi kurulmuştur.

III. Uygur Sorunu

Uygur sorunu ya da bir başka deyişle Uygur-Çin sorunu 1960'lı yıllardan beri devam etmekte olan, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşanan dini-etnik çatışmaya verilen isimdir.

Soğuk Savaş dönemindeki Çin-Sovyet ayrılığı, Uygur-Çin sorununu tırmandıran gelişmelerin alt yapısını oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği, bölgedeki Kazakları Çin'e karşı saldırılara girişmeleri için teşvik ederken Çin Sovyet- Sincan sınırına Bingtuan milislerini yerleştirmiştir. 1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği bölgedeki Kazak ve Uygurları Çin'e karşı kışkırtmıştır. Yaptığı çeşitli yayınlarla Uygurları bağımsız bir devlete sahip olmak için teşvik etmiştir. 1962 yılında 60,000 Kazak ve Uygur, Kazakistan Sovyet

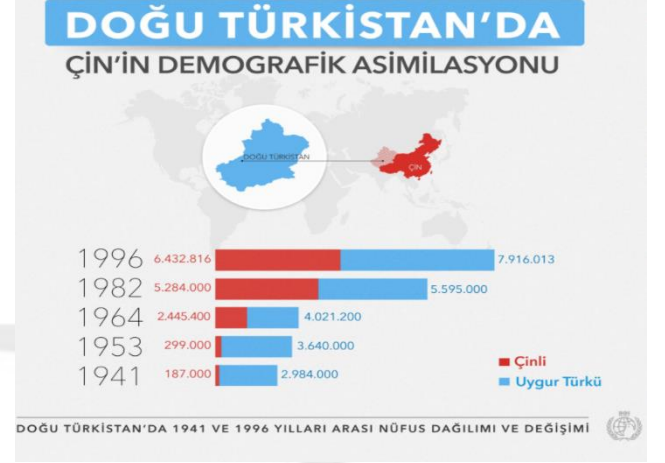
Sosyalist Cumhuriyeti'ne kaçmak zorunda bırakılmıştır. Sovyetler Birliği'nin bu kaçaklardan yararlanarak Çin'e karşı bir ordu kurmuştur.

1979 yılında Sovyetler Afganistan'a girince, Çin Sovyetlerin Müslüman Afganlara karşı zulüm gerçekleştirdiği söylentilerini yayarak, Uygurları Sovyetlere karşı etkilemeye çalışmıştır.

Çin-Sovyet ayrılığında, her iki taraf için de Uygurlar önemli bir yere sahip olmuştur.

Bu olaylardan sonra 1990'lı yıllardan itibaren Çin'in Uygurlara yönelik uyguladığı baskıcı politikalar giderek hız kazanmış ve bölgedeki radikal hareketlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

1953 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre Doğu Türkistan'da nüfusun %75'ini Uygurlar, %6'sını ise Han Çinlileri oluşturmaktaydı. 2000 yılında ise nüfusun %40.57 si Han Çinlisi, %45.21 i ise Uygurlardan oluşmaktadır. Böyle kısa bir sürede bölgede yaşanan demografik değişikliğin ve Uygurların sayısının bu kadar azalmasının ana sebebi Çin'in bölgedeki Uygur nüfus oranını azaltmak ve Çinli oranını arttırmak için izlediği politikalar olmuştur.

IV. Çin'in Doğu Türkistan Politikası

Pekin 1955'ten günümüze kadar Uygurların pek çok hakkını kullanabilmesi konusunda sınırlamalar getirmeye, hatta bazı haklarını da geri almaya başlamıştır. Özerlik ilanı ile birlikte Uygurların Çin Devleti çatısı altında yaşaması anlaşılabilir olsa da, Çin sürekli bu anlaşmayı bozan taraf olmuştur. Çin'in 1949'dan 2009'a kadar Doğu Türkistan bölgesinde uyguladığı politikalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Uygurların siyasal, toplumsal, hukuki ve ekonomik açıdan bir ayrımcılığa tabi tutulduğu ve diğer vatandaşlarla eşit görülmediği açıkça anlaşılmaktadır. Pekin, azınlıkları devasa Han nüfusunu da kullanarak asimile etmeye çalışmaktadır.

Çin ise Sincan'daki isyan karşısında politikalarını meşrulaştırmak için Uygurların davranışlarını Ayrımcılık

İslamcı terör eylemleri olarak çerçevesiyor. Baskıcı politikaya karşı gelen Uygurlara hapis cezası veriliyor.

B.Uygur Türklerine Soykırım Detayları

I. Sosyal ve Dini Hakların İhmal Edilmesi

Çin'in beş özerk bölgesinden biri olan 23 milyon nüfuslu Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde 50'ye yakın farklı etnik köken bulunmaktadır. Nüfusun belli bir kısmını ise 11 milyona sahip Uygur Türkleri oluşturmaktadır.

Bölgedeki nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Uygur Türkleri çeşitli hak ihlallerine maruz kalmaktadır. Bölgeye yönelik Çin'in uyguladığı politikalar azınlık hakları bağlamında değerlendirilmektedir.

Çin'in azınlık hakları bağlamında bölgeye uyguladığı politikalar, hak ihlallerinin başlıca nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

I.a. Dini Hakların İhlal Edilmesi ve Uygur Türklerinin Milli Değerlerine Zarar Verme

Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayan Müslüman Uygur Türk halkı din yönünden çeşitli yaptırımlara da maruz kalmaktadır.

Uygur Türklerine uygulanan dini kontroller, örgütlü dini faaliyetlere, ibadet edenlere, okullara, kültürel kurumlara, yayınevlerine ve hatta Uygur bireylerin şahsi görünüm ve davranışlarına müdahale etmeye kadar varabiliyor. Pekin yönetiminin tarihi camileri yıkma, Kur'an kurslarını yasaklama ve İslami kitapları komünist ideolojiye uygun şekilde yeniden yorumlama gibi hamleleri de dini baskılamaya çalışmalarındandır.

Çin'in bölgede memurler, öğrenciler ve işçilere yönelik uyguladığı oruç tutma yasağı sadece bu örneklerden biri.

Uygur Türklerinin evde seccade ve Kuran-ı Kerim bulundurmasının yasaklanması ise en uç noktalardan bir tanesi.

Ayrıca dini bayramların kutlanması, dini metinlerin okunması, veya şahsi görünüm aracılığıyla dini inancın sergilenmesi, okullar dahil olmak üzere tüm devlet kurumlarında katı bir şekilde Çin hükümeti tarafından yasaklanmış durumda.

Erkeklerin sakal bırakması, kadınların dine aykırı şekilde dar, kısa kıyafetlerin zorunlu kılınması ve başörtünün yasaklanması ayrıca halkın düğünlerde alkol kullanmaya ve domuz eti gibi dinlerince yasak sayılan besinleri tüketmeye

zorlanması da bu uygulamalardan bazıları.

"Çocuklarım yaratıcımızın kim olduğunu biliyor, ancak onlara ayrıntılı dini bilgi veremiyorum." diyor bir Uygur baba bu konuyla ilgili.

Pekin yönetimi ise dini özgürlükleri koruduğunu ve vatandaşların yasa ve düzenlemelere bağlı kaldığı sürece inançlarının kısıtlanmadığını iddia ediyor.

Dini hakların ihlalinin yanı sıra, "iki dilde eğitim" politikasıyla Uygur dilinin tasfiye edilmesi, "yeniden eğitim" uygulaması, Çin Komünist Partisi (ÇKP) ideolojisinin söylevlerini, marş ve şiirlerini ezberlemek zorunda bırakılmaları ve Uygur kültürüne karşı sistematik kısıtlamalar Uygur Türklerinin milli değerlerine zarar vermektedir.

I.b. Kısırlaştırma Politikası ve Sosyal Hakların Zedelenmesi

Çin hükümetinin ülkedeki Uygur nüfusunu azaltmak için kadınları kısırlaştırdığına ilişkin iddialar gün geçtikçe ciddi ve endişe verici bir boyut kazanıyor.

Sincanlı bir akademisyen olan Adrian Zenz; resmi bölgesel veriler, politik belgeler ve bölgedeki Müslüman kadınlarla yapılan röportajlara dayanan araştırmasında, Uygur Türkü kadınlara zorla spiral takılması da dahil olmak üzere bazı doğum kontrol yöntemleri ile kısırlaştırma amaçlı müdahaleler yapıldığını öne sürüyor. Pekin yönetimi ise "temelsiz" olduğunu söylediği araştırmanın doğru olmadığını savunuyor.

Yine Zenz'in araştırmalarına göre doğum kotasının aşılması halinde, kadınlardan hamileliklerini sonlandırmaları isteniyor ve hatta tehdit ediliyorlar. Ayrıca Uygur kadınlarının %80'inin kısırlaştığını ifade eden Doktor Gulgine çoğu kadının da bu durumdan habersiz olduğunu belirtiyor.

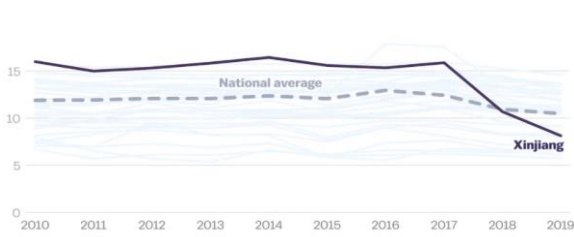
Yayımlanan çeşitli raporlara göre Çinli yetkililer bölgedeki doğurgan kadınların yüzde 80'ine kalıcı doğum kontrol yöntemlerine geçmeleri konusunda ciddi bir baskı uyguluyor. Yine bu raporlara göre son yıllarda bu kadınlardan bazılarının daha ilk doğumlarının ardından hemen IUD takılıyor ve izin verilen sayı olan iki

çocuklu kadınlar kısırlaştırma ameliyatlarına mecbur bırakılıyor.

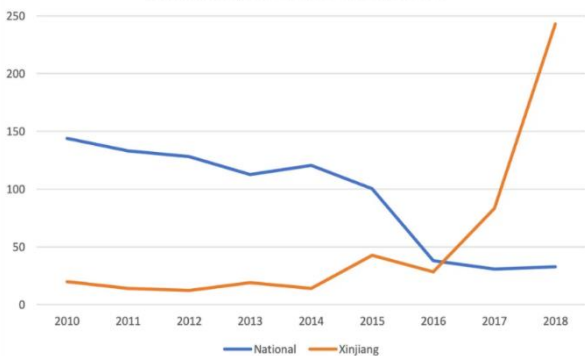
Çin'in konu ile ilgili yayınladığı bir raporda ise Doğu Türkistanlı kadınlar için "artık daha özgür oldukları ve eskisi gibi bebek yapma makineleri olmadıkları" ifadeleri yer alıyor.

Resmi veriler üzerinde devam eden çeşitli araştırmalar, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki nüfus artış hızının, son yıllarda gözle görülebilir şekilde azaldığını ve Çin genelinde tüm rahim içi kontraseptif cihazların (IUD) yüzde 80'i Uygur Türkleri'nin bulunduğu Doğu Türkistan bölgesinde kullanıldığını ortaya koydu.

Births in China's Xinjiang region have dropped sharply in recent years
Births per 1,000 people in each of China's regions

Sterilizations per 100,000 of the Population

Doğu Türkistan'da sivil, siyasi, ekonomik ve sosyal haklar noktasında yaşanan insan hakları ihlalleri; keyfi tutuklamalar, işkence ve idam, Doğu Türkistanlı genç kadınların Çin'in batı şehirlerine zorla transfer edilerek ağır şartlarda çalıştırılması, işe alımlarda ve sağlık hizmetlerinde ayrımcılık şeklinde görüldüğü gibi seyahat hakkının kısıtlanması şeklinde de ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra "yeniden eğitim" adı altında kamplarda kadınların sistematik tecavüze, cinsel tacize ve işkenceye maruz kaldığı iddia edilmekte. Çin ise bu iddiaları reddediyor.

Doğu Türkistan'daki bir toplama kampında 9 ay tutulduktan sonra ABD'ye kaçan Tursunay Ziawudun adlı bir kadın, "Gece yarısı gelip koğuşlardan istedikleri kadını seçip, kameraların olmadığı karanlık bir odaya sürüklüyorlardı." diyor ve ekliyor: "Hayatımda unutamayacağım en büyük yara".

Ayrıca Ziawudun üç kez, iki veya üç erkek tarafından tecavüze uğradığını, kadınların her gece cinsel saldırıya maruz kaldığını da söylüyor.

Yapılan başka bir mülakatta ise 18 ay kampta tutulmuş olan Gulzira Auelkhan adlı Kazak kadın, Uygur kadınları Çinli erkeklere teslim

etmeden önce onları soydurmaya ve kelepçelemeye zorladığını, ardından odaları temizlediğini ve Çinli erkeklerin, "en güzel genç tutukluları seçmek için para ödediğini" ifade ediyor.

Kamptaki yaşam ve tacizlerin şekliyle ilgili anlatımlar ve birçok eski tutuklunun ifadeleri paralellik gösterse de Çin'in basın mensuplarına uyguladığı kısıtlamalar nedeniyle bu iddiaları doğrulamak mümkün değil.

II. Uygur Kampları

Sincan yeniden eğitim kampları; Çin Hükümeti'nin Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde 2014 yılından bu yana işlettiği ve özellikle 2017 yılından itibaren Doğu Türkistan genelinde yoğun olarak faaliyetlerde bulunan, başta Uygur Türkleri olmak üzere büyük bir çoğunluğu Müslümanlardan oluşan çeşitli etnik gruplara ait insanları tuttuğu kamplardır.

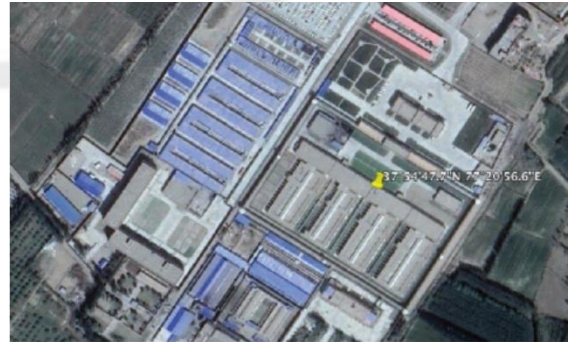
Bu kampların gizlice ve yasal sistemin dışında işletildiği, birçok tutuklunun herhangi bir yargılama veya suçlama yapılmadan kamplara alındığı bildiriliyor. Ayrıca bu tutuklamaların amacının aşırılık ve terörizmle mücadele etmenin yanı sıra Çinileştirme olduğu da belirtiliyor.

Pekin'in "mesleki eğitim merkezleri" olarak adlandırdığı bu kamplarda, Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre en az 1 milyon Uygur Türkü kendi rızası

dışında tutuluyor. Pekin yönetimi, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde kaç kamp bulunduğu, buralarda kaç kişinin olduğuna ve bu kişilerden ne kadarının sosyal hayata döndüğüne ilişkin bilgi vermiyor.

BM ve diğer uluslararası örgütlerin bölgede serbestçe inceleme yapma talepleri Çin tarafından reddedilmekle birlikte, şu ana kadar Çin tarafından belirlenen yalnızca birkaç kampın, az sayıda yabancı diplomat ve basın mensubu tarafından kısmen görülmesine izin verildi.

Sincan'daki kentsel yeniden yapılanma kampları zaten mevcut olan resmi binalardan dönüştürülürken, banliyö veya kırsal alanlarda kampların çoğu yeniden eğitim amacıyla özel olarak inşa ediliyor. Bu kamplar silahlı kuvvetler veya özel polisler tarafından korunmakta ve hapishane benzeri kapılar, çevre duvarları, güvenlik çitleri, gözetleme sistemleri, gözetleme kuleleri, güvenlik odaları ve silahlı polisler için tesisler vb. yüksek güvenliğe sahip olan bu kamplar, çoğu uydu görüntülerinde görülmekte.

Kargilik- Kaşgar / 2018

Buzzfeeds gazetesinden Megha Rajagopalan'ın konuyla ilgili uydu görüntülerinden ve tanıklardan yola çıkarak yaptığı çalışmada, Çin Komünist Partisi'nin Doğu Türkistan'da kurduğu toplama kamplarını araştırdığı duyuruda şu ifadeler yer verildi:

“Rajagopalan araştırmasında şok edici detaylara ulaştı. Komünist Partisi yetkililerinin kamplarda kalan herkesin serbest bırakıldığı iddiasının tam tersine yenilerinin yapıldığını duyuran habere göre, eski okul, hastane, huzurevi gibi dev binaların bir çoğu toplama kamplarına dönüştürüldü. Özellikle 2016 yılından itibaren Uygurlar büyük gruplar halinde kamplara sürülmeye başlandı. ABD tarafından Uygulara karşı işlediği insanlık dışı suçlar nedeniyle yaptırım uygulanan Chen Quanguo'nun parti sekreteri olması ile birlikte baskı daha da arttı. Parti yetkilileri binlerce Uygur'u kampa dönüştürülen eski okul ve benzeri kamu binalarına yerleştirdi. 2018 yılından sonra da bu binalar küçük gelmeye başlayınca daha büyük binalar, yüksek duvarlar, ağır güvenlik kontrolleri ve gözetleme sistemleri ile inşa edilmeye başlandı. Hatta uydu görüntüleri son 6 ayda bile yeni binaların inşa edildiğini gösterdi. Kamplarda kalanların köle olarak çalıştırılması için de bu binaların çevresine dev fabrikalar kuruldu. Bazı bölgelerde kamp fabrika inşaatlarının son aylarda yapıldığı tespit edildi.

II.a.Tarihçesi

Çin'in medyaya “yeniden eğitim kampları” olarak tanıttığı bu kamplar ilk kez Genel Sekreter Şi Cinping'in yönetimi altında 2014 yılında kuruldu. 2016 yılında sert tutumlarıyla bilinen parti sekreteri Chen Quanguo'nun özerk bölgenin başkanlığına gelmesiyle birlikte kampların sayısı ve dolayısıyla kampta yaşayan Uygur sayısı giderek arttı.

2018 yılından itibaren yüz binlerce, belki de bir milyon Uygur, Kazak, Kırgız, Hui ve diğer etnik Türk Müslümanların yanı sıra Hıristiyanlar ve bazı yabancı vatandaşların da tüm bölge çapındaki bu gizli kamplarda tutulduğu tahmin ediliyor.

Ağustos 2018 'de BM'de bir insan hakları paneli, çok sayıda güvenilir rapora dayanarak "yeniden eğitim kampları"nda bir milyon etnik Uygur'un tutulduğunu belirtti.

Günümüzde bu kamplarda 3 milyonun üstünde kişinin tutulduğu iddia edilmektedir.

II.b.Kamp Koşulları

İnsanlar, bu “yeniden eğitim” adı verilen kamplarda adil yargılanma hakları ihlal edilerek zorla tutuluyorlar, kendilerine bir suç dayandırılmıyor ve de yargılanmıyorlar. Ailelerine ve avukatlarına da erişim yasak. Bu

kamplarda; yabancı ülkelerle, - özellikle de “26 hassas ülkeden”- bağlantıları olduğu ve WhatsApp gibi yabancı iletişim araçlarını kullandıkları, ayrıca kimliklerini ve dinlerini barışçıl bir şekilde ifade ettikleri gibi suç teşkil etmeyen sebeplerden dolayı tutuluyor.

Bu kamplardan birinde aylarca kalmış olan bir adam İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne şunları anlatıyor: *"Yetkililere avukat tutup tutamayacağımı sordum; bana 'Hayır, çünkü senin hakkında bir mahkumiyet kararı verilmedi. Kendini herhangi bir şeye karşı savunmak zorunda değilsin. Burada bir siyasi eğitim kampındasın. Tek yapman gereken ders çalışmak' dediler."* Birçoklarından sadece biri olan bu örnek, bu kamplarda kalan insanların yasal haklarını dahi kullanamadığını göstermektedir.

Kamplarda tutulan insanlara yapılan kısıtlamalar pek çok yönden, gözaltında tutulanlarınkine benziyor.

İdari önlemler, kontrol noktaları ve pasaport kontrolleri gibi bir dizi uygulama, insanların seyahat özgürlüklerini kısıtlıyor. Bunun yanında Uygur Türkleri sürekli bir şekilde katiben eleştiri ve tartışma kabul etmeyen bir öğrenim biçimine maruz kalıyor ve Çin tarafından uygulanan ideolojik amaçları takip etmeye zorlanıyor. Öyle ki yetkililer yaptıkları kontrollerle İslam dinini fiilen geçersiz kılmış durumdadır.

Uluslararası Af Örgütü (UAÖ)'nün raporlarına göre kampta kalan insanların ailelerine durumları ile ilgili herhangi bir bilgi verilmediği ve ailelerin ise yakınlarının başına gelenleri sormak için uygulanan baskıdan dolayı seslerini yükseltmekten korktukları ifade ediliyor.

Bu kamplarda 1 yıldan fazla kalmış olan G. J. de milyonlarca mağdurdan bir tanesi. 55 yaşındaki G. J. 21 Mayıs 2017'de ticaret nedeniyle gittiği Doğu Türkistan'da önce gözaltına alınıyor, ardından da "teröre yardım" suçundan Doğu Türkistan bölgesindeki bir kampa gönderiliyor.

G. J. Kampa ilk giriş yaptığında dikkatini çok küçük yaşta olan kız çocukları çektiğini ve kamptakilerin ayaklarında ve kollarında zincir olduğunu belirtiyor.

Orada geçen zamanını "Kampa girdiğim gün işkence yaptılar ve 24 saat yiyecek vermediler. Yemek yoktu, sadece hamur ve çok az çorba veriyorlardı. Betonların üzerinde uyuyorduk. Haftada bir bize iki ilaç veriyorlardı, uyuşuyorduk. Vücudumuzdaki ağrıları hissetmiyorduk artık. Kameraları ve kamerasız yerler vardı. Kamerasız yerlerde işkence yapıyorlardı. Kendi dilimizi konuşamıyorduk, konuştuğumuzda ise işkence yapıyorlardı. Bize Çin marşı okutuyorlardı. İletişim adına hiçbir şey yoktu" şeklinde anlatıyor G. J. ve ekliyor "Bu kampta tecavüz normaldi artık."

C.Doğu Türkistan halkına uygulanan politikaların evrensel etikliği

I.a. Temel Haklar

I. DİN VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Din özgürlüğü, bir bireyin ya da toplumun, kamusal veya özel alanda dinini veya inancını yerine getirme, uygulama, ibadet etme ve öğretme özgürlüğünü destekleyen bir ilkedir. Bu kavram, genel olarak din değiştirme veya hiçbir dine mensup olmama özgürlüğünü de kapsar. Bir dine veya dini gruba olan mensubiyeti devam ettirmeme özgürlüğü de İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde 18. maddesi

kapsamında din özgürlüğünün temel bir parçasıdır:

Madde 18:Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini içerir. Madde 19: Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi Düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü içererek şu maddeyle ele alır.

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

.Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950) "1. Herkes

düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. 2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir. 4. Medeni ve Siyasal Hakları İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966) “1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açışa vurma özgürlüğünü de içerir. 2. Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dini kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz. 3. Bir kimsenin dinini veya inancını açığa vurma özgürlüğü ancak kamu güvenliği, kamu düzeni,

sağlık veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla, hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babalar ile mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.

5. Helsinki Nihai Senedi (1975) “Katılan - Devletler, ırk, cinsiyet, dil ve din ayırımı gözetmeksizin, herkes için düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterirler. Katılan - Devletler, insan kişiliğinin özündeki onurdan doğan ve kişinin özgür ve tam gelişmesi için zorunlu bulunan, yurttaşlık hak ve özgürlükleriyle, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve başka hakların ve özgürlüklerin etkin biçimde kullanılmasını geliştirir ve desteklerler. Bu çerçevede içinde, katılan - Devletler kendi vicdanının buyruğu uyarınca, tek başına ya da topluca bir din veya inanca inanmak ve onun gereklerini yerine getirmek özgürlüğünü kişiye tanırlar.” 6. Din veya İnanca Dayanan Her

Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri (1981)8 “Madde 2: 1. Hiç kimse, din ya da başka inançları gerekçesiyle herhangi bir devlet, kurum, grup ya da bir kimse tarafından ayrımcılık konusu olamaz. 2. Bu bildirgenin amaçları bakımından ‘din ya da inanca dayalı hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık’ sözü, din ya da inanca dayalı olarak insan hakları ve temel özgürlüklerin eşitlik temeli üzerinde taşınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını önlemek ya da zedelemek amaç ya da sonucuyla herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama ya da üstün tutmada bulunmak anlamına gelir. Madde 3: İnsanlar arasında din ya da inanç gerekçeleriyle ayırım gözetmek, insan saygınlığına karşı bir saygısızlık ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ilkelerinin reddedilmesi niteliğinde olup İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde ilan edilen ve İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinde ayrıntılı olarak öne sürülüne insan hakları ve temel özgürlüklerin çiğnenmesi ve Uluslararası dostça ve barışçı ilişkiler için bir engel sayılarak kınanır. Madde 6: Bu Bildirgenin 1. maddesi uyarınca ve 1. maddesinin 3. fıkrası

hükümleri saklı kalmak üzere, düşünce, vicdan, din ya da inanç özgürlüğü hakkı ötekilerin yanı sıra, a. Bir din ya da inancın gerekleri uyarınca ibadet ya da toplanma ve bu amaçla ibadet yerleri kurma ve koruma; b. Uygun yardım ve insancıl amaçlı kurumlar kurma ve koruma; c. Bir din ya da inancın tören ya da törelerine ilişkin araç ya da gereçleri yeterli ölçüde yapma, edinme ya da kullanma; d. Bu alanlarda ilgili metinleri yazma, yayınlama ve yayma; e. Bir din ya da inancı bu amaçlara uygun yerlerde öğretme; f. Bireylerden ve kurumlardan gönüllü maddi ya da başka yardımlar isteme ya da alım; g. Herhangi bir din ya da inancın ve standartlarının öngördüğü uygun liderleri yetiştirme, atama, seçme ya da yerini alacak olanı belirleme; h. Dinin ya da inancın kuralları uyarınca tatil günlerine uyma ve bayram ve törenleri kutlama; 1. Din ve inanç konularında ulusal ve uluslararası düzeylerde bireylerle ve topluluklarla iletişim kurma ve sürdürme özgürlüklerini içerir.”

Bütün insanlar hür,
haysiyet ve haklar
bakımından eşit
doğarlar. Akıl ve
vicdana sahiptirler
ve birbirlerine karşı
kardeşlik zihniyeti ile
hareket etmelidirler.

Son yüzyılda artan İslam dinine karşı sürdürüle gelen ön yargı ve ayrımcılıktan kaynaklanan İslamfobininden katkısıyla Doğu Türkistan halkı yukarıda birçok genelge ve sözleşmede yer alan en büyük hakların başında gelen din ve vicdan özgürlüklerinden etik olmayan yollarla mahrum bırakılıyorlar .

Bunlara verebileceğimiz başlıca örnekler Doğu Türkistan halkının sosyal yaşamının ötesinde kamplarda yer alıyor.

*Sincanda bulunan kamplarda Uygur Türklerine dinlerini reddetmelerini ve bunu yazılı ,resmi bir şekilde ortaya getirmelerine zorlanmaları öncelikle din ve vicdan sonrada düşünce özgürlüklerine yapılan en büyük müdahalelerden .

*Beraberinde kadınların yaşadıkları dinde en büyük özgürlükleri olan başörtülerine izin verilmiyor, zorla giyimlerine müdahale ediliyor, kendi düşünce ve yaşam biçimlerine uygun

olmayan şekilde dar ve açık giyinmeye zorlanıyorlar .

*O insanlara zorla alkol ve domuz eti tükettirmek tüketmeyen insanlara işkencede bulunmak .

* Herhangi bir ibadet veya inanç esasına dayanan bütün hareket ve davranışların yasaklanması .

Bulunan insanların cezalandırılması . bunun devamında kamplar dışında sosyal hayatta okul ve benzeri kurumlarda özellikle Ramazan ayı , Cuma günleri gibi özel ve kutsal günlerde insanların kısıtlanması , izin verilmemesi ve buna göre düzenlemelerin getirilmesi .

Verdiğimiz tüm bu örnekler yayınlanan genelge , insan hakları bildirgeleri ve sözleşmelerinde olduğu gibi evrensel platformlarda da din ve vicdan haklarının ihlalininde bulunmuş yanında etik olma konusunda reddilmiş durumlardır .

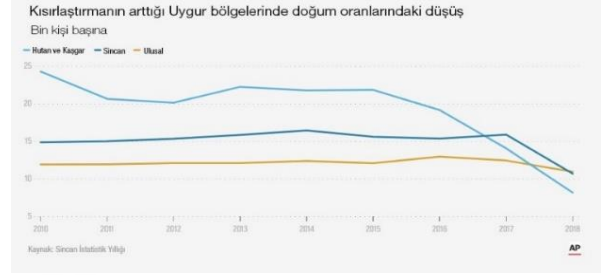
II. YAŞAMA HAKKI

Yaşama, bireyin en temel hakkı, varoluşunun ve fiziki devamlılığının ilk şartıdır. Bu nedenle “insanın üstün hakkı” olarak yaşam hakkına saygı, bütün diğer hakların

kullanılabilmesi için vazgeçilmezdir. Yaşama hakkı da ancak kişinin; güvenliği ve beden özgürlüğüne sahip olması ile mümkündür. İnsan, tam ve sağ doğduğu anda bu hakka sahip olmakta, devletten diğer insanların ve devletin yaşama hakkına saygı göstermesini ve bu hakkının 3.kişilerce ihlal edilmesi ihtimaline karşı gerekli önlemleri almasını talep etmektedir. Bireyin dokunulmazlığı gereksiz şekilde, istenildiği zaman ve keyfi şekilde ihlal edilebiliyorsa ve kişi bedensel özgürlüğe sahip değilse, bu halde kişinin diğer hak ve özgürlüklerini kullanması ve gerçekleştirilmesi imkânsız hale gelir. Bu nedenle yaşam hakkı diğer bütün özgürlüklerin temelinde ve merkezinde yer alır.

Fakat Doğu Türkistanda insanların bu kadar temel olan hakları da ellerinden alınıyor yıllara bağlı olarak Uygur Türklerindeki nüfus azalımı kayıt altına ne kadar alınmak istenirse de gözle görülür ve verilerle dayandırılmış bir

gerçektir.

Yaşamalarına gerek toplama kamplarında son veriliyor gerek insanlara zorla kısırlaştırma politikası uygulanarak gerçekleştiriliyorken hem şuanda ellerinde olan yaşama hakları hem de geleceklerinin yaşam hakkına müdahale ediliyor.

Raporda bu durum şu şekilde ifade ediliyor: "2016 yılında sıkı tedbirlerin uygulamaya konulduğu Şincan bölgesi, bir polis devletine dönüştürüldü. Üreme hakları üzerindeki devlet müdahalesi çok sayıda tanık tarafından ortaya konuluyor."

Zenz'in resmi veriler üzerinde devam eden araştırması, Şincan bölgesindeki nüfus artış hızının, son yıllarda dramatik bir şekilde azaldığını ortaya koydu.

Associated Press ajansına konuşan Zenz, "eşi görülmemiş" olarak tanımladığı düşüşün, "acımasızlık" ürünü olduğunu söyledi ve "Bu, Uygurlulara diz çöktürmek isteyen daha geniş bir kontrol planının parçası" dedi.

Şincan bölgesindeki toplama kamplarında tutulmuş olan bazı kadınlar, kendilerine 'adet durdurucu iğneler' yapıldığını söylüyordu.

Raporda Şu ifadeler de yer alıyor:
"Sonuç olarak, Şincan'daki yetkililerin, u veya daha fazla çocuğu olan kadınlara toplu kısırlaştırma politikası uyguladığı görülüyor."

Kamplarda kadınlara zorla veyahut bilgileri dışında doğum kontrol , adet durdurucu aŐı ve kimyasal müdahaleler vb müdahaleler tamamen hak ihlalidir .

“Tıbbi müdahale, sağlığı korumak ve sürdürmek gibi bir amaca dayalı olsa da, esasında kişilik sahibi bir varlık olan insanın vücut bütünlüğüne yönelmektedir. İlke olarak, insan sağlığına ve vücut bütünlüğüne yönelen her türlü müdahale, kişilik haklarının hukuka aykırı olarak ihlali sayılır.”

Yukarıdaki maddeyle de basitçe temellendirdiğimmiz rnekler Doğu Türkistan halkına uygulanan ve hak aramalarına da izin verilmeyen tamamen etik dışı politikalar arasında yer alıyor

III. DÜŞÜNCE ZGRLğ

Düşünce zgrlğ, başka bir deyişle ifade özgürlüğü demokrasinin temel ilkesidir. İnsan haklarına ilişkin bütün belgelerde ilk sırada vurgulanmıŐtır. Başka bir deyişle demokratik her yönetim, ülke, devlet vatandaşlarına ve kendi bünyesi içinde bulunan insanlara bu hakkı sunmak zorundadır. Kimsenin müdahalesi olmadan her fert istediğini düŐünme hakkına sahiptir ve bu hakkın korunması gerektiğine, düşünce özgürlüğünün kimseye duyurulmadan sadece beyinde kalan bir soyut iŐlem değil, açıklama, ifade, tartışma, yayınlama özgürlüğünü de beraberinde getirdiğine dair açık toplumlarda bir temel uzlaŐma ilkesi olmuştur.

Şimdi yüzümüzü Doğu Türkistan'a çevirelim. yaşama hakkıyla bize tanınan en büyük hak ve özgürlüklerin başında gelir düşünce özgürlüğü bununla birlikte her insan yaşama biçimini , dinini , partileri veya grupları başka insanların özgürlüklerini kısıtlamayan noktaya kadar seçmekte ve yaŐamakta özgürdür . bu Şekilde

düşüncelerimizin şekillendirdiği noktada yaşıyoruz .

Doğu Türkistanda Uygur Türklerine ise politik emeller doğrultusunda zorla parti seçtiriliyor bununla birlikte desteklemeye zorlanıyor aksi takdirde yaptırımlara mağruz kalıyorlar .

Kamplarda doğan çocuklarına koyulacak isimlere karışılıyor, yaşamak istedik dine müdahale edilip izin verilmiyor, sağlık müdahalelerinde fikirleri bile alınmıyor .

Bu noktada da söyleyebiliriz ki Doğu Türkistan halkının düşünce özgürlüğü yok ve tanınmıyor her alanda, her koşulda ihlal ediliyor.

D.Doğu Türkistan Meselesine Ülkelerin Bakışı:

I.Çin'in konu hakkındaki görüşleri ve açıklamaları

“ABD'nin iddiaları temelsiz bir safsatadır!”

Çin “Doğu Türkistan Sorunu”na dış devletler tarafından müdahale edilmesinin kendi iç işlerine müdahale edilmesi anlamına geldiğini, ayrıca Çin'in güvenliğini ve istikrarını baltalayan bir eylem olduğunu düşünüyor. Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği'nin konuyla ilgili görüşlerine göre burada bir soykırım olmadığını Xinjiang'ın nüfus verileri kanıtıyor. Çin zorla çalıştırma iddialarını yalanladı. Ayrıca Büyükelçilik, Çin Halk Cumhuriyeti iş kanununun tüm etnik gruplara aynı şekilde uygulandığını ve de oradaki insanların gönüllülük esaslı çalıştığını belirtti. Buradaki insanların zorla çalıştırılmadığını, istihdam sağlandığını ve bu sayede 3 milyon 89 bin insanın yoksulluktan kurtarıldığını da ekledi. İlâveten yerel hükümetin yasalara göre uyguladığı terörle mücadele ve aşırıcılığı giderme önlemleri sayesinde, bölgenin durumunun iyileştirildiğini ve geçtiğimiz 4 yıl içerisinde hiçbir terör olayı ile karşılaşmadığını, farklı etnik gruplara mensup halkın yaşama ve gelişme haklarının korunduğunu ve özgürlüklerin yasal güvenceyle güvence altına alındığını da söyledi.

II.Batı dünyasının konu hakkındaki görüşleri ve açıklamaları

II.a. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Pompeo, Çin'in Doğu Türkistan bölgesindeki 5 kuruluştaki Uygur halkının zorla çalıştırıldığı gerekçesiyle, bu işçilerce üretilen malların ithalatını yasaklayacağını açıkladı. Pompeo bir diğer açıklamasında ise "ABD, Çin'in uyguladığı Uygur Türklerine ve etnik Kazaklara yönelik zorla çalıştırma, keyfi tutuklama, cebren nüfus kontrolü ve bölgede Müslümanlığı ve kültürünü silmek girişiminin de dahil olduğu baskı politikalarına sessiz kalmayacak." ifadesini kullandı. Bu açıklamanın ardından 3 Çinli yetkiliye ve ailelerine ABD'ye giriş yasağı getirildi.

II.b. Fransa'da Aurelien Tache ile birlikte yaklaşık 30 milletvekilinin hazırladığı mektuba Macron cevap olarak, Çin'in bölgedeki yaşayan Uygur ve diğer azınlık gruplara yapılan baskı ve yasaklamalarının kabul edilemez olduğunu belirterek, Pekin hükümetini "en ağır biçimde" kınadığını belirtti. Ayrıca Macron Çinli yetkililerle yaptığı görüşmelerde Xinjiang'da "eğitim merkezi" adı altında faaliyet gösteren kampların kapatılmasını da

dile getirdi ve bu kamplardaki uygulamaların insan haklarına aykırı olduğunu da ekledi.

II.c. İngiltere Dışişleri Bakanı Raab, "Uygurlara karşı ağır ve korkunç insan hakkı ihlallerinin devam ettiği çok açık. Bu yüzden Cenevre'de 27 ülkeyle birlikte Çin'e, Uygur azınlığa ve Hong Kong'a yönelik ihlalleri durdurma çağrısında bulunduk." dedi. Eylül ayında ise 130 İngiliz parlamenter "Uygur halkına karşı sistematik ve hesaplanmış bir etnik temizlik" olarak niteledikleri Çin'in Doğu Türkistan'daki faaliyetlerini kınayan bir mektup imzaladılar. BM 75. Genel Kurulunda Birleşik Krallık'ın Güney Asya ve İngiliz Milletler Topluluğundan Sorumlu Devlet Bakanı Lord Tarık Ahmed, "Sincan'daki kültür ve din ciddi şekilde kısıtlanmış durumda. Zorla çalıştırma ve zorunlu doğum kontrolüne ilişkin güvenilir raporlar gördük. İnanılmayacak şekilde 1,8 milyon kişi yargılanmadan gözaltına tutuluyor, Çin'i, Sincan'a sınırsız erişime izin vermeye ve keyfi olarak gözaltına alınan herkesi serbest bırakmaya çağırıyoruz." dedi.

II.d. İsveç merkezli H&M firması, Çin'in politikalarını acımasız bulmaları sebebiyle Xinjiang bölgesinden pamuk tedarik

etmeyeceğini açıkladı. Haufu Fashion ile sözleşmeler iptal edildi.

II.e. İçinde Almanya'nın da bulunduğu 23 ülke Xinjiang'daki Uygur Türklerine ve diğer Müslüman azınlıklara baskı ve şiddet uygulamakla suçlanan Çin'e, uluslararası yükümlülüklerini yerine getirme ve insan haklarına saygı gösterme çağrısı yaptı. Ayrıca Almanya'nın başkenti Berlin'de Çin'in Uygurlara yönelik uygulamalarına tepki amaçlı gösteri düzenlendi ve Çin'in faaliyetleri kınandı.

III. Türkî cumhuriyetlerin konu hakkındaki görüşleri ve açıklamaları

III.a. Türkiye'nin BM Daimî Temsilci Yardımcısı Varlı, Türkiye'nin, Uygur Türklerinin Çin'de eşit haklara sahip vatandaşlar olarak barış ve refah içinde yaşamalarının garanti altına alınmasına dair beklentilerini Çin makamlarına ilettili. Varlı, Sincan'daki Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlallerini Çinli yetkililerle her seviyede görüştiklerini belirtti. Çin hükümetinden BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Michelle Bachelet'nin Sincan Uygur Özerk

Bölgesi'ni "tam teşekküllü ve engelsiz" şekilde ziyaret etmesine izin vermesini bekleyen Varlı, Türkiye'nin de Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ne bir delegasyon gönderme hazırlıklarını sürdürüyor. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun açıklamaları ise şöyle: "Cumhurbaşkanımızın ziyareti sırasında Çin Devlet Başkanı, Türkiye'den bölgeye bir heyet göndermemizi teklif etmişti. Daha sonra 24 Temmuz'da Çin Büyükelçiliği, bakanlığımıza gelerek bu daveti resmi bir şekilde ilettili. Şimdi o bölgeye Çin'in daveti üzerine değişik kurumlardan oluşan yaklaşık 10 kişilik bir heyetimizi göndereceğiz ve oradaki durumu arkadaşlarımız yerinde görecekler.".

III.b. Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, ülkesinin Doğu Türkistan'daki Müslüman Uygur ve Kazan Türklerine yönelik faaliyetlerini "radikalleşmeye karşı adımlar" olarak tanımladı ve bu bağlamda kendilerine desteğinden ötürü Kazakistan'a teşekkür etti. Başkent Pekin'de Kazak meslektaşı Beibut Atamkulov ile görüşmesinin ardından açıklama yapan Wang Yi, ülkesinin Doğu Türkistan'daki Uygur ve Kazak Türklerine karşı yürüttüğü faaliyetleri savundu. Toplama kamplarının aşırılığa karşı bir adım olduğunu öne süren Çinli yetkili,

alınan önlemlerin de 'oldukça etkili' olduğunu iddia etti.

IV. İslam Devletlerinin konu hakkındaki görüşleri ve açıklamaları

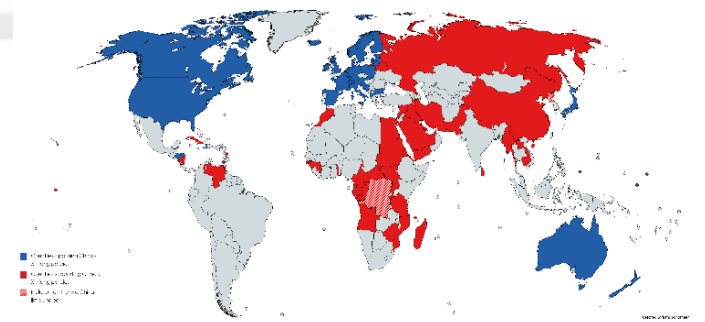
IV.a. İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, New York'taki BM zirvesi öncesinde yaptığı açıklamalara göre Çin'e destek verdiğini açıkladı. Ayrıca Zarif "Batıların diğer ülkelerin iç işlerine yönelik müdahalesini kınıyoruz." ifadelerini kullandı.

IV.b. Çin'i ziyaret eden Velihaht Prensi Muhammed Bin Selman, Pekin yönetiminin Doğu Türkistan'da inşa ettiği ve milyonlarca Uygur Türkünü asimilasyona tabi tuttuğu toplama kamplarını desteklediklerini açıkladı. "Çin'in ulusal egemenlik, güvenlik ve istikrarını koruma çabalarını destekliyoruz." ifadelerini kullanan Muhammed Bin Selman, Çin ile iş birliğini güçlendirmeye de hazır olduklarını söyledi. İlaveten dışarıdan Çin'in içişlerine müdahale edilmesine de karşı çıktıklarını söylediler. Ayrıca Suudi Arabistan, BM İnsan Hakları Komisyonu'nda Çin'in Doğu Türkistan'daki politikalarına destek veren bildiriye attığı imzayı savundu. "Mektup

sadece Çin'in gelişim politikalarından bahsediyor. Başka hiçbir şeyle ilgili değil." sözleriyle bildiriye attıkları imzayı Suudi Arabistan BM Daimî Temsilcisi Abdullah el Muallimi savundu.

IV.c. Devlet Bakanı Şi Cinping, görüşme sırasında Muhammed bin Zayed'e, BAE'nin Doğu Türkistan meselesinde Pekin'e verdiği değerli destek için teşekkür etti ve iki ülkeyi terörle mücadele konusunda iş birliğini daha da güçlendirmeye çağırdı. Abu Dabi Velihaht Prensi de ülkesinin "Çin'in etnik azınlıkların haklarını ve çıkarlarını koruma çabalarını takdir ettiğini" söyledi.

IV.d. Mısır, Çin'den kaçarak bu ülkeye sığınan Uygur Türklerinin Çin makamlarınca sorgulanması ve tutuklanmasına izin veriyor. Mısır'ın Al-Ezher Üniversitesi'nde okuyan Doğu Türkistanlı 70 öğrenciyi tutukladıklarını Mısır polisleri belirtti. Bu operasyonlarda onlarca evin basıldığını ve operasyonlara Çin polisinin de katıldığı iddia edildi.

KAYNAKÇA

<https://www.yenisafak.com/dunya/uygur-turklerine-zulmu-tek-tek-anlatti-domuz-etiyedirmek-icin-kutsal-gunleri-seciyorlardi-3588168>

<https://tr.euronews.com/2020/07/08/uygurlara-cin-iskencesi-dogu-turkistan-da-neler-oluyor>

<https://onedio.com/haber/dogu-turkistan-da-yasanan-katliama-dur-de--536527>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56422635>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-cinin-uygurlara-yonelik-hak-ihlalleri-iddialarinin-sorusturulmasi-icin-heyet-cagrisini-yineledi/2134453>

<https://www.perspektif.online/insan-haklarinin-unutuldugu-yer-dogu-turkistan-2/>

<https://www.hrw.org/tr/news/2005/04/10/28740>

<https://perspektif.eu/2019/06/21/uygur-turklerine-sakal-yasagi/>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-de-uygur-turklerine-zorla-kisirlastirma-iddiasi/1931201>

<https://tr.euronews.com/2020/08/03/rapor-zorla-dogum-kontrolu-ve-k-s-rlastirma-ile-uygur-nufusu-azalt-l-iyor>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53227182>

<https://tr.euronews.com/2021/01/08/cin-daha-ozgur-olan-uygur-kad-nlar-art-k-bebek-yapma-makineleri-degil>

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1057312>

<http://istanbul.china-consulate.org/tur/xwdt/t1812346.htm>

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Sincan_Uygur_%C3%96zerk_B%C3%B6lgesi#:~:text=23.597.300%202015%20Census%20\(24,ki%C5%9Fi%2Fkm%C2%B2%20\(29.\)&text=CNY%20427.4%20milyar%20\(25.\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sincan_Uygur_%C3%96zerk_B%C3%B6lgesi#:~:text=23.597.300%202015%20Census%20(24,ki%C5%9Fi%2Fkm%C2%B2%20(29.)&text=CNY%20427.4%20milyar%20(25.))

<https://gubbdjavel.com/2020/07/25/graph-of-the-day-communist-chinas-sterilizations-of-uyghur-women/>

<https://www.vox.com/future-perfect/22311356/china-uyghur-birthrate-sterilization-genocide>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56265908>

<https://ne-np.facebook.com/UygurHaberCom/posts/3518775668240249>

<https://t24.com.tr/haber/rapor-dogum-kontrolu-ve-kisirlastirma-ile-uygur-nufusu-azaltiliyor,894580>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55922214>

<https://tr.euronews.com/2021/02/03/cin-deki-toplama-kamplar-nda-kalanlar-anlatt-sistematik-tecavuz-ve-iskence-vard>

<https://www.perspektif.online/insan-haklarinin-unutuldugu-yer-dogu-turkistan-2/>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sincan_yenide_n_e%C4%9Fitim_kamplar%C4%B1

<https://tr.euronews.com/2020/09/24/cin-in-dogu-turkistan-da-yuzlerce-yeni-toplama-kamp-insa-ettigi-ortaya-c-kt>

https://insamer.com/tr/dogu-turkistanda-toplama-kamplari-adim-adim-soykirim_3058.html

<https://qha.com.tr/haberler/cin-nazilerden-sonra-dunyanin-en-buyuk-toplama-kamplarini-kurdu/238720/>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinin-sincanda-380den-fazla-yeniden-egitim-kampi-ve-gozalti-merkezi-kurdugu-iddia-edildi-/1984101>

<https://perspektif.eu/2021/02/04/bbcdencinin-yeniden-egitim-kamplarinda-sistematik-tecevuz-iddiasi/>

https://www.uygurhaber.com/konu/kamp_lar

<https://qha.com.tr/haberler/raporda-yer-aldi-dunya-dogu-turkistan-daki-nufus-kaybina-goz-yumuyor/201898/>

<https://tr.euronews.com/2019/11/13/cin-de-uygur-turklerinin-tutuldugu-kamp-ve-hapishane-sayisi-yaklasik-500>

https://www.yeniasya.com.tr/dunya/3-milyon-uygur-toplama-kamplarinda_528792

<https://www.hrw.org/tr/news/2018/09/09/322198>

<https://www.gzt.com/video/jurnalist/tek-sucumuz-uygur-olmak-dogu-turkistanli-kamp-magduru-anlatti-2190114>

<https://www.uyghurcongress.org/tr/cinin-istanbul-baskonsoloslugu-onune-gelen-uygur-turku-kizin-sozleri-yurekleri-dagladi/>

<https://tr.euronews.com/2019/12/21/tecavuz-siradan-aglamak-yasakti-uygur-turk-kadin-cinde-kampta-yasadiklarini-anlatti-video>

<https://tr.euronews.com/2019/03/29/cinden-kazakistan-a-dogu-turkistan-daki-terorle-mucadeleye-destek-tesekkuru>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misirda-uygur-turkleri-gozaltina-alindi/855213>

<https://tr.euronews.com/2019/08/20/misir-siginmaci-uygur-turklerinin-cin-tarafindan-sorgulanmasina-goz-muyuyor>

<https://tr.euronews.com/2019/07/19/suudi-arabistan-cinin-dogu-turkistan-politikalarini-savundu>

<https://tr.euronews.com/2019/07/22/birlesik-arap-emirlikleri-nden-cin-e-uygur-dogu-turkistan-politikasi-destegi>

<https://tr.euronews.com/2019/02/23/suudi-arabistan-dan-cin-e-uygur-toplama-kampi-destegi-pek-in-terorle-mucadelesine-sayg-l>

<https://tr.euronews.com/2018/09/13/cinden-uygur-turkleri-aciklamasi-muslumanlari-egitiyoruz>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyed-en-uygur-turkleri-aciklamasi/1631076>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/macron-uygur-turklerine-yonelik-baskilari-kinadi/1965903>

<https://www.indyturk.com/node/251366/t%C3%BCrkiyeden-sesler/bat%C4%B1-uygurlara-sahip-%C3%A7%C4%B1k%C4%B1yor->

[do%C4%9Fudan-ses-%C3%A7%C4%B1km%C4%B1yor](https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/cin-buyukelciliginden-uygur-turkleri-aciklamasi-6246200/)

<https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/cin-buyukelciliginden-uygur-turkleri-aciklamasi-6246200/>

<https://tr.euronews.com/2021/05/10/cin-bm-bunyesinde-uygur-muslumanlar-icin-etkinlik-duzenlemek-pek-in-e-hakaret>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-cinin-sincandaki-politikalariyla-ilgili-3-cinli-yetkiliye-daha-yaptirim-karari/1905280>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56422635>

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.aa.com.tr%2Ftr%2Fturkiye%2Fuygur-turkleri-cin-konsoloslugu-onundeki-eylemlerini-surduruyor-%2F2141191&psig=AOvVaw2yehTfVxrl-6cv0s0O5V43&ust=1621837481976000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCKjg_MqV3_ACFQAAAAAdAAAAABAD

<https://tr.wikipedia.org/>

<https://sullu.av.tr/m/5/yasam-hakkinin-ortaya-cikis-sureci-ve-onemi#:~:text=Ya%C5%9Fama%2C%20bir-eyin%20en%20temel%20hakk%C4%B1,%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCg%C3%BCne%20sahip%20olmas%C4%B1%20ile%20m%C3%BCmk%C3%BCnd%C3%BCr.>

<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019114013dusunce.pdf>

https://insamer.com/tr/dogu-turkistan-raporu-gecmisten-bugune-din-ve-etnik-baskilar_3059.html

<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.indyturk.com%2Fnode%2F20>

[4021&psig=AOvVaw1YKlbobm4Z3iFqsDr60cGJ&ust=1621833418696000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCIj51riG3_ACFQAAAAAdAAAAABAg](https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.azcok.net%2Fgundem%2Finsan-haklari-evrensel-beyannamesi-h813.html&psig=AOvVaw0SETwSYyptGMDNInbHljpE&ust=1621837609877000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCPC-8oaW3_ACFQAAAAAdAAAAABAD)

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.azcok.net%2Fgundem%2Finsan-haklari-evrensel-beyannamesi-h813.html&psig=AOvVaw0SETwSYyptGMDNInbHljpE&ust=1621837609877000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCPC-8oaW3_ACFQAAAAAdAAAAABAD

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53227182>

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fiskandinavhaber.com%2Fuygurlar-kisirlastirma-soykirimi-turkiye-halasi-sessiz%2F&psig=AOvVaw3bETa-YxRAdNtRxOJUAudM&ust=1621834173753000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCIiTmaWJ3_ACFQAAAAAdAAAAABAR

<https://sbu.saglik.gov.tr/hastahaklari/riza2.htm>

<https://www.indyturk.com/tags/uygur-t%C3%BCrkleri>